סאַלאַמאַנדריע

זאַמלהעפט פון צייט צו צייט

רעדאַגירט דורך

איטשע זינגער

העפט № 1 תרפג. פרייז: 2000 מארק.

אַרויסגעגעבן דורך

א. זינגער. און י. ש. א. קראנענבערג.

געזעצט ביי נ. קראנענבערג בילגורייא (פוילן).

Drukarnia Kaminera w Bilgoraju

דער בּאַנאַלער פוטוריזם.

איך בין מודה, אַז כ'בין ערשט מיטן רוסישן „פוטוריזם" **מיט אונדזער** געוואָר-געוואָרן, וואָס אַזוינס ס'באַטייטן די ווערטער „באַנאַל", „אויסגעדראָשן" **און נאָך אַסאַך אַזעלכע** אויסדרוקן, וואָס פולן היינט אָן די שפּאַלטן פון **זייערע** מאמרים, אַקוראַט ווי **דער** מיוחס'דיקער „תכלת" פּולט-אָן **די העבראישען** **פּאָעניע.** אין **מיינע צייטן,** כ'מיין פאַר די מלחמה, איז אַ רוסישער **באַנקנאָט** געשטאַנען שמטות און יובלים אויף איין אָרט און אַ בוך איז אויך אַזוי לאַנג פריש געווען. **היינט** פליען ליטעראַרישע פאָרמען עקספּרעסיאָניסטיש, מאַכן-דורך שיער נישט אַזאַ וועג, ווי אַן עלעקטרישער שטראָם. און ס'איז אַ גרויסע סכנה, אַז אַ מחבר זאָל לאָזן אַזי לאַנג זיין בוך אין מאַנוסקריפּט, ווי דאָס האָט אַמאָל געטון – אַ ענגלישער פּאָעט און ענלעכע. אין דער צייט וואָלט עס געוואָרן נישט נאָר אַלט, נאָר פּשוט אַן אַנטיק, אַ מין פּאַפּירוס פון פרעה'ס צייטן.

„מען מאַכט שטענדיק עמיצן נאָך, ווען מען זעצט קרויט", האָט אַמאָל זיך עמיץ אויסגעדרוקט. טראָץ דעם אַלעמען איז די צניעות'דיקע, בלייכע און פרויאיש-צאַרטע לבנה איינגאַנצן אַראָפּ פון בענקל, נאָר דערפאַר, וואָס אַלטע פּלעגן זיך אין איר ליבן שוין צופיל. מ'שמיסט, אַז אַ פוטוריסט גייט אין אַ לבנה-נאַכט מיטן קאָפּ צו דער ערד און האָט מורא אַ קוק צו טון אין דער העלער „לבנה, אַקוראַט ווי אַן אַלטער חסיד האָט זיך געשראָקן פאַר אַן **אשה,** **און אַז דער זעלבער** **חאַפּט** אַמאָל אינסטינקטיוו אַ קוק אין בלויען **הימל,** **חאַפּט ער** זיך צוריק, ווי אַ חסיד בעת אַ מחשבה-זרה. מען טאָר נישטו **נאָר** ווי אַזוי די זאַך זאָל נישט זיין – האָט זיך אונדזער יידישע ליטעראַטור **גאַנץ** אָפיציעל **צעטיילט אין צווייען: אין** אַלטער און אין נייער. דאָס **זעלבע** **אויך מיט דער מאַלעריי.**

III

לייכטן פענצטער אין די הייזער,
העלע פענצטער אין דער נאַכט,
ווי די זינערישע אויגן:
שמייכלדיק און פול מיט מאַכט.
און איך לויף און טראַכט:
ס'האָט מיין צימער נישט קיין פענצטער
און אין האַרץ — — איז פינצטער — —

לויפן, גרילצן סעמאַהאָרן,
איילן מענטשן מאַסן, מאַסן — —
ווער אַזוי און ווער — אַזוי,
נאָר אַלע, אַלע אין די גאַסן.
און איך טראַכט:
איך בין אויך אַ מאַכט;
ס'האָט אויך די וועלט פאַר מיר איר אָרעם נישט פאַרשלאָסן!

IV

און גרויס, אָ גרויס איז אונדזער וועלט
און אומעטום — סע ליגן פעלדער מיילן ווייט פאַרשפּרייט,
שטומע פעלדער, בעגאָסענע מיט מענטשן-שווייס.
און אומעטום — סע שטייען הייזלעך אויפגעבויט
און אומעטום — פאַרוואַלגערט זיך אַן אַלטער תּנ"ך,
און אומעטום — בעטן מענטשן גאָט.
און וואו דו קומסט — סע זיצן מאַמעס קינדער פול מיט ליבע

אַ בצזון [illegible] ס׳איז דערווי[illegible] אַזוי שטאַרק האָ[illegible] מיך פאַרשלאַפט אין מיינע מיסטישע חלומות. דערווייל איז אַוועקגעגאַנגען די לבנה. זי איז געשטאַנען [illegible] אין [illegible], ווי אַן אָפּגעלעבטע פּרוי און איר פּנים האָט געשיינט קרענקלעך־געלבלעכלעך; [illegible] אין [illegible] קאָקעטיש אין [illegible] האָבן די [illegible] אויסגעשריען. [illegible] ...יסטיקער אירן, — [illegible]

[illegible] פון מיין [illegible]

[illegible]

[illegible] אַזוי גוט [illegible] ...יער געזונט־ווערן אויפן דאָקטאָר אין [illegible] ...יים איך בין קראַנק בײַם [illegible] דאָקטאָר [illegible] ...ט, ווי אַ הין. אין די הענט פון [illegible] אַקוראַט אַזוי אויסגעקרומט, גלייך ווי [illegible] פון מאָגן. ער האָט זיך פאַהקוקט [illegible] וואַגט, אונטערגעפּויקט מיט די פינגער און געזיפצט.

— ווי אַלט זענט איר? — האָט [illegible] געפרעגט.

— 25 יאָר, יאָ.

ער האָט אויף מיר אַקוק געטון מיט [illegible] מיינע גלייך. ווי ער וואָלט זיך פאַרמאָסטן מיך שלאָגן און זיין גאַנצע [illegible] האָט געבעטן ביי מיר [illegible] אַ גראָשן פאַרצווייפלונג. מיר האָבן לאַנג זיך געקוקט אין די אויגן, אונטער־געדר[illegible]ס. [illegible] אַזוי אַטלעמען [illegible] ... איך האָב מיך אַזוי קאַציש־נערוועז אַ צע[illegible] געטון, אַז די טרויעריקע פּאַטעלן זענען געבליבן שטיין דערשראָקן; זיי האָבן נאָך קיינמאָל דאָ נישט געהערט אַזעלכעס. איך האָב אָנגעטון מיין מאַנטל און אַוועק גאָרנישט רעדנדיק און גאָרנישט פרעגנדיק. די לופט אין דאָקטאָרס שטוב איז אַזוי טונקל־דרוקנד אַקוראַט, ווי דער

דאָקטאָר אַליין און די גאַס האָט מיר אָפּגעגעבן ברוך־הבא.

אַרויס! — האָב איך אַ שמייכל געטון און אַוועק. איך האָב אָפּגעפּאַסט, ווי [illegible] עדות אין אַ חינעזישן געריכט, נאָכדעם, וואָס ער דערזעט ווידער די וועלט און מענטשן האָבן זיך אַזוי עכט מענטשלעך און עכט הינטיש אָפּגעשטעלט, מיך אָנגעקוקט און אַוועק מיט אַ רחמנות־פּנים.

פּעסטמיסטן אַפילו, וואָס טראָגן שוואַרצע ברילן אויף צאַרטע קרומע נעז, קאָנען נישט אָפלייקענען, אַז דאָס פּנים איז העלער ווען די זון שיינט. איך בין געשטאַנען ביים דאָקטאָרס טיר און אַזוי לאַנג געקוקט מיט ברייד אַרום זיך, ביז וואַנען יענער האָט זיך דאָרטן נישט באַוויזן. איך האָב אַ צאַפּל געטון, אין [illegible] פון טאָג האָט זיין בייז פּנים אויסגעזען, ווי אַ געשטאַלט פון אַ טויטן תלין. ער האָט מיך אָפּגעמאָסטן פון אויבן ביז אַראָפּ, אַ קראַנק געטון אין די [illegible] ווייטפערטיקע פון זיין גראָבער, דאָקטאָרישער נאָז און אויסגעשפּיגן.

— פאַרוואָס זענט איר אַנטלאָפן?

מיר האָבן זיך ווידער לאַנג אָנגעקוקט און מיר האָט זיך דערמאָנט עפּעס אַ מין [illegible] פון אַ לאַנג־פאַרגעסענער דראַמע [illegible] טראַגעדיע. פּלוצלונג, אָבער, האָט מיך אָנגענומען דאָס רחמנות צו דעם דאָזיקן מענטש און איך האָב אָפּגעענטפערט אַזוי עכט טראַגיש־טעאַטראַליש:

[illegible]אַר, וואָס מיר איז [illegible] איינס — [illegible] איינס, געערטער הער דאָקטאָר.

[illegible] שוואַרצער הינט מיט אַן אַרויסגעשטעקטער צונג איז אַדורך, זיך אָפּגעשטעלט און, [illegible] נישט אַוועק ביז וואַנען דער דאָקטאָר האָט אים נישט אַוועקגעיאָגט. עטלעכע ווייסע [illegible] האָבן זיך פאַרגאַפט אויף אונדז און גע׳סוד׳עט זיך. מיר [illegible] זיך גע׳הקומ׳ט, אַז מיר האָבן זיך אַלע אַזוי אָפּגעשטעלט צום [illegible]. און איך האָב נישט אויפגעהערט צוקוקן דעם דאָקטאָר אין פּנים אַריין. [illegible] אַזוי [illegible] זיך אַמאָל עמיץ אויף אַ חיה אָ[illegible] אַ קלאַטקע, צי... [illegible] אין גאָט וויים!

דער דאָקטאָר האָט פּלוצלונג [illegible] אין די הויזן־קעשענעס, אָנגענומען אַ פינצטערע מינע, [illegible] און באַוועגט מיט זיינע גראָבע, בלוין־בלויע [illegible], וואָס האָבן [illegible] געשאָלטן די וועלט. — [illegible] — האָט ער אַ זאָג געטון, — איר זענט [illegible], [illegible] מוז עס אייך דערציילן!

צעקרייעס היינט אין דערפרי, אַז דאָס גאַנצע בלוט האָט אין מיר אויסגעקאָכט. דורך די שפּאַלטן פון מיינע לאָדן און דורכ'ן האַרץ מיינעם גיסן זיך שטראַלן אויף מיין געלעגער, ווי קונדיסים, שטעכן מיר די אויגן, ווי אַלטע חברים און גלעטן מיינע בלייכע באַקן. ערגיץ אין אַ ווינקל האָט די גרינע לחה מיינע זיך אונטערגעצינדן אין דער ליכט און ווינקט ממזריש צו מיר, ווי זי זאָל זאָגן: מיין צייט איז געקומען.

דער גרינער וואַלד אַקעגן מיין פענצטער זעט אויס, ווי אַ גרויסער באַרג, אויוון פאַרשפּיצט. נעכטן האָט מיין קראַנק פּנים זיך געשפּיגלט אין פּרויזנדן טייך און היינט וועלן מיך אָפּשפּיגלען טויזנט גליקלעכע שוואַרצאַפּלען. דער געל-גאָלדענער וועג, וואָס פירט אין וואַלד איז באַשטעלט אין ביידע זייטן מיט פאַרשפּיצטע נאָדל-ביימער און פון מען אַרויס קריכן אַרויס די אויסגע-כלאַפּענע מוראַשקעס, ווי אַ דענאָבליזירטע אַרמע, לויפן-אום אַהין-און-צוריק, יאָגן זיך, קרייצן זיך, ווי ייִדן ביי מנחה און קוועלן-אָן פון דער זון, ווי אויפגעשטאַנענע חולים.

איך האָב מיך איינגעהילט אין מיין גרויען, צעריסענעם מאַנטל און זיך געלאָזט אויפן ברייטן, בלאָטיקן טאַרנאָמיאַסטער וועג. אַלטע פוירן מיט אָפּגעשוירענע האָר און מיט סענקעוואַטע שטעקנס באַגריסן מיך, ווי אַן אַלטן באַקאַנטן, קוקן מיר נאָך און לאָזן זיך אַוועק. הונט שטעלן אויף פון פרייד זייערע לאַפּן, געניצן פון גליק און באַגריסן מיך מיט אַ ביל. — איר האָט אַמאָל געליינט דאָס בוך, ווי אַזוי ראַסקאָלניקאָוו איז ווידער אויפגעש-טאַנען צום לעבן? — ניין, דאָס ווייסט איר נישט. איך האָב עס מיר אַליין דערציילט און געשמייכלט. צוגעהאַלטן מיר דאָס מויל און זיך צערעדט מיט מיר אַליין.

דו זעסט דעם בוים? — איינגאַנצן זעט ער אויס, ווי אַ העלפאַנט מיט אַ פאַרריסע-נעם ריסל. ביי דעם דאָזיקן בוים האָב איך אַמאָל מיינע לידער געשריבן, היינט דרייט ער זיך אויס צו זיין חבר, פאַלאַנגט פון אים, דוכט זיך, אַ שמעק טאַבאַק און איז ווי געעלטערט געוואָרן. אַן אַלטע טאָפּאַלע מיט אַן אויסגעהוילטן בויך האָט זיך אויסגעבויגן צום וועג, זוכט עפּעס אין דער בלאָטע, מאַכט גומנאַסטיק און ווײנט פון פרייד מיט בוזינער זשיוויצע. פון אַ קליין בערגל קוקט אַהער אַ קליין צלמ'ל, ווי אַ קונדאַס, דערציילט פריילעך ווי אַזוי

אויס מיין בוך „לידער פון לעבן".

פון צבי כהן.

I

אין וועמ סע זינגט דאָס ליד פון אוממאַכט—
איך זינג דאָס ליד פון דער ענערגיע — — —
ווייל אמת איז דאָך פאַרט,
אַז ס'האָט געלעבט צי ס'לעבט אַ סוועט העדען אויף דער וועלט.
וואָס האָט האַלב שמייכלנדיק שפּאַצירט געפּראַווירן שיר פון קעלט
וואָס האָט ענערגיש-שטיל און אויסגעהאַלטן — ווי אַ וואורט
אין שטורם
געשיפּט זיך אין דער פינסטערניש פון מיזולס-נאַכט,
פון הונגער-פּיין פאַרשמאַכט
און דאָך —
פול קאַלמער רויקייט און טעמפּין שטיינער-מאַכט!
ווייל אמת איז דאָך פאַרט,
אַז ס'איז פאַראַן אין מאַרך אַזאַ מין אָרט,
וואָס זאָגט: זיי דרייסט
און ווייס,
אַז ס'זענען אַלע צוימען
אויפן וועג צו דיינע טרוימען,
מער נייטיק ווי באַרפּוילטע ברעטלעך
און — אַז ניט סיסטעם און שטאַרקן ווילן

אַ באַזוך. נאָר ס'איז דערווייל נאַכט געוואָרן. אַזוי שטאַרק האָב איך מיך פאַרטראַכט אין מײַנע מיסטישע חלומות. דערווייל איז אויפגעגאַנגען די לבנה. זי איז געשטאַנען אַביסל אָנגעברוגזט און באַשיידן, ווי אַן אָפּגעלעבטע פרוי און איר פּנים האָט געשיינט קרענקלעך-מעלאַנכאָליש; דערמאָנט זיך אַודאי אין אַלטע יאָרן, ווען זי פלעגט זיך שפּילן קאָקעטיש אין באַהעלטעניש און פּאָעטן האָבן זי אַרויסגערופן מיט ליבע-אויסגעשרייען. ווי באַלד אָבער זי האָט מיך דערזען, דעם טאַרנאָמיאַסטער, מיסטיקער אירן, — האָט זי אַ שמייכל געטון.

ווי לאַנג איז דאָ, אַז איך האָב געשריבן דאָס ערשטע קאַפּיטל פון מײַן טאָגבוך?

III

מיר איז עפּעס אַזוי גוט בײַם האַרץ, אַז איך וויל ווידער געזונט-ווערן אויפן רעכטן אמת. איך בין געווען דאָס ערשטע מאָל זייט איך בין קראַנק בײַם דאָקטאָר און געציטערט אונטער זײַנע גראָבע הענט, ווי אַ הין אין די הענט פון שוחט. זײַן סקעלעטיש פּנים האָט זיך יעדער מאָל אַקוראַט אַזוי אויסגעקרומט, גלײַך ווי אים זאָל שלאָגן אַ שטינקענדיקער גאַז פון מאָגן. ער האָט זיך פאַרקוקט טעמפּ אויף אַ צעפּלאָשעטע פערד אויף דער וואַנט, אונטערגעפּויקט מיט די פינגער און געזיפצט.

— ווי אַלט זענט איר? — האָט ער מיך געפרעגט.

— 25 יאָר, יאָ.

ער האָט אויף מיר אַקוק געטון מיט אַזאַ מינע גלײַך ווי ער וואָלט זיך פאַרמאָסטן מיך שלאָגן און זײַן גאַנצע פיזיאָגנאָמיע האָט געבעטן בײַ מיר פאַר אַ גראָשן פאַרצווייפלונג. מיר האָבן לאַנג זיך געקוקט אין די אויגן, אונטערגעברומט, ווי צוויי אַטלעטן פאַר אַ וואַלקע און ... איך האָב מיך אַזוי קאַציש-נערוועז אַ צעלאַך געטון, אַז די טרויעריקע פּאָטעלן זענען געבליבן שטיין דערשראָקן; זיי האָבן נאָך קיינמאָל דאָ נישט געהערט אַזעלכעס. איך האָב אָנגעטון מײַן מאַנטל און אַוועק גאָרנישט רעדנדיק און גאָרנישט פרעגנדיק. די לופט אין דאָקטאָרס שטוב איז אַזוי טונקל-דרוקנד אַקוראַט, ווי דער

דאָקטאָר אַליין און די גאַס האָט מיר אָפּגעגעבן ברוך-הבא.
— אַרויס! — האָב איך אַ שמייכל געטון און אַוועק. איך האָב אָפּגע... אַן עדות אין אַ חינעוודיקן געראַכט נאָכדעם וואָס ... וועלט וועלט ... און מענטשן האָבן זיך אַזוי עכט-מענטשלעך און עכט ... מיך אָנגעקוקט און אַוועק מיט אַ רחמנות-פּנים.
פּעטעמיסטן אַפילו, וואָס טראָגן שוואַרצע ברילן אויף ... קאָנען נישט אָפּלייקענען, אַז גאָס וועלט אידעאַלעך, ווען ... איך בין געשטאַנען בײַם דאָקטאָרס טיר און אַזוי לאַנג געקוקט אַרום זיך, ביז וואַנען יענער האָט זיך דאָרטן נישט באַוויזן. איך ה... געטון. אין ליכט פון טאָג האָט זײַן בייז פּנים אויסגעזען, ווי פון אַ טויטן תלין. ער האָט מיך אָפּגעמאָסטן פון אויבן אַראָפּ, אַ ... אין די רויטע ווינפּערלעך פון זײַן גראָבער, דאָקטאָרישער נאָז און אויג...
— פאַרוואָס זענט איר אַנטלאָפן?
מיר האָבן זיך ווידער לאַנג אָנגעקוקט און מיר האָט זיך דערנ... אַ מין פּויזע פון אַ לאַנג-פאַרגעסענער דראַמע צי טראַגעדיע; אָבער, האָט מיך אָנגענומען דאָס רחמנות צו דעם דאָזיקן מענטש האָב אָפּגעענטפערט אַזוי עכט טראַגיש-טעאַטראַליש:
— דערפאַר, וואָס מיר איז אַלץ איינס — אַלץ איינס, געערטער הע...

אַ גרויסער, שוואַרצער הינט מיט אַן אַרויסגעשטרעקטער צונג איז ... אָפּגעשטעלט און מיר נישט אַוועק ביז וואַנען דער דאָקטאָר האָט אַוועקגעיאָגט. עטלעכע ווײַטע חברה'ניקעס האָבן זיך פאַרגאַפט און גע'סוד'עט זיך. מיר האָט זיך גע'חלום'ט, אַז מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט צום פאָטאָגראַפירן, און איך האָב נישט אויפגעהערט ... דאָקטאָר אין פּנים אַריין. אָט אַזוי פאַרקוקט זיך אַמאָל עמיץ אויף אַ קלאַטקע, צי... איין גאָט ווייס!
דער דאָקטאָר האָט פּלוצלונג פאַרשטעקט בײַדע הענט אין די הויז... אָנגענומען אַ פינצטערע מינע, ווי אַ מאַנדאַרין און באַוועגט מיט זי... בלוין-בלויע ליפּן וואָס האָבן ווי געשאָלטן די וועלט. — יינגער... ער אַ זאָג געטון — איר זענט שווינדזוכטיק. איך מוז עס אײַך דער

דער וועג צו דער קונסט.

פון ש. נ.

דער וועג צו דער קונסט האָט אונדז אָפּגעקאָסט פיל מער, וויפיל דער וועג צו דער וויסנשאַפט און דאָך — זענען די רעזולטאַטן זייער טרויריקע. דער דראָטן-טעלעגראַף מוז אָפּטרעטן וועג דעם דראָטלאָזן טעלעגראַף, ווײַל דער ערשטער איז פאַרעלטערט, און וואָס דער צווייטער איז פאָלקאָמער; איין בוך, אָבער, טרעט אָפּ וועג דעם צווייטן נאָר דערפאַר, ווייל דאָס אַלטע איז גלאַט-אַזוי נמאס געוואָרן. אין דער צייט, וואָס פון דער מאַשין גייט אַרויך און אַלץ אַרבעט גוט און שנעל — האַלט די קונסט ביי באַנקראָט און מ׳מעג שוין זי רעכענען פאַר אָפּגעזאָגט. אַלע רפואות, ווייזט אויס, זענען נאָר אויף דערווייל; נאָך אַביסל אָפּצושלעפּן. דער טויט קומט אָבער סיסטעמאַטיש און גייט זיין וועג. באַלד וועט מער נישט זיין קיין „קונסט” אויף דער וועלט!

די דאָזיקע ווערטער זענען נישט גלאַט-אַזוי, נאָר — ס׳וועט יעדער קונסטלער דערין מודה זיין. דאָס וואָרט איז געשטאָרבן פאַר אונדז און ווי-אַזוי מ׳זאָל עס נישט אָרדענען — וועלן מיר אַלץ בלייבן גלייכגילטיק: סע ווירקט מער נישט קיין שום בוך אויף אַ פאַלעוטן מענטש! דאָס זעלבע איז מיט פיזיק, מאַלעריי, סקולפּטור און אַזוי וועט עס אויך זיין מיטן טעאַטער, וואָס קראַכט שוין אונטער דער קאָנקורענץ. פון פּראָגרעסיוון קינאָמאַטאָגראַף, אָבער דאָס איז אויך נישט מער, ווי אַ בעסערונג פאַרן טויט. מיט דער צייט וועלן זיך אומדרייען טויזנטער מענטשן אין די גאַסן און זוכן אַזאַ מין זאַך, וואָס זאָל ווירקן אויף די נערוון, ס׳וועט אָבער זיך שוין אַזאַלכעס נישט געפינען. יעדער ליד וועט זיין אויסגעזינגען און יעדער וואָרט — אויסגעזאָגט — פון אַלעמען וועט פאַרבלייבן אַ חבורה אַלטע, געלע שמות און משונה׳דיקע צורות — מער גאָרנישט!

בעטהאָווענס - סימפאָניעס ווילן נישט ווירקן מער און אַ גומעלה און שוין

אַ תקנה און איך
שענערס פון דעם
כער, אַז איר וועט

ן אויף אַ געוויסער
ווערן; דאָס זעלבע
איך פלעג מאָלן צו

ווי ביז היינט, וועט

אנאָנימוס.

ארײַן אין אַ געפיל פון עקל און אומצופרידנקייט. ער וויל אָבער מיט זיי נישט טשעפּען און פאַרטראָגט אַלץ מיט אַן אײַזערן געדולד פון עמיצן, וואָס אַנערקענט די נויטווענדיקייט.

– שמואל, וויפיל קומט פאַר שעלטן דעם גלח?

– שמואל, זאָג, וויפיל שטייט אים אַן יאַניקן פאַר טשעפּן מיט מאַניען אין מיטן דער גאַס?

שמואל דרייט זיך דאַמאָלס אַרום מיט די הענט אין די ויזן-קעשענעס און שמייכלט. אַזוי, האַלט ער, איז דיפּלאָמאַטיש, ווען מ'קאָן נישט אַנדערש האַנדלען. ערשט דאַמאָלס ווען חברה נעמען אים אויף די אַקסלען און ווילן אים אַרויסוואַרפן דורכן פענצטער – הויבט ער אָן אויף אַן אמת צושרייען און צוואַרפן מיט די פיס, ביז וואַנען חברה איז זיך מרחם און מ'לאָזט אים אַראָפּ.

– יאָ, שמייכלט ער, אָבער, וואָט איז מיין מאַרינאַרקע שולדיק? וואָס האָט זי אײַך געטון?

– שמואל, מיר ווילן, אַז זאָלסט אונדז אײַנגעבן אין געריכט. זאָג, וואָס פאַר אַ שטראָף?

– ביז 6 חדשים – ענטפערט ער דאַמאָלס געלאַסן און שמייכלט. לויטן פּאַראַגראַף... № קומט פון איין טאָג ביז 6 חדשים.

דער עולם קייכט פון געלעכטער. נאָר שמואל איז שוין ווידער ערנסט און ער פוצט זיין מלבוש אַזוי ערנסט, אַז דער שטערן פאַרקנייטשט זיך און זיינע אויגן דריקן אויף די זעלבע פאַראַכטונג, וואָס אַשרייבער, ווען ט'פאַרגיסן זיך מיט טינט זיינע כתבים. דערנאָך בלייבט ער זיצן פלוצלונג שטיל און חברה פילן אינסטינקטיוו, אַז דער וויץ איז געענדיקט.

– חאַפּט דיך דער טשאָרט! – שרייט אויס דער לעצטער שגץ איידער ער גייט אַוועק; ער זאָגט דאָס מיט אַ שמייכל און הייטן הייסט עס אַ „גוטן טאָג".

– צום ווידערזען – ענטפערט דערויף שמואל און פאַרטראַכט זיך. ער האָט געהאַט, קלערט ער, אַ מעות. נישט איין טאָג, נאָר 3 טאָג אַרעסט, 3 טעג.

*) וועגן „אַלוועלטלעכן יידישן קאָנגרעס"

פון משה זילבערטאַן.

דער אַלוועלטלעכער יידישער קאָנגרעס איז צולעצטן געוואָרן אַקטועל. אונדזער „פּרעסע" ווידמעט אים גאַנץ לאַנגע אַרטיקלען; אונדזערע אָרטאָדאָקסן ציטערן נעבאַך, אַז די מפּה זאָל ווי דאָס מאָל נישט פאַרנאַרן, און זיי קוועקלען זיך, שטעלן באַדינגונגען און זענען זיך טישב. אַנדערע, ווייטער, געפעלט גלאַט נישט די כלל-ישראל פּאָליטיק און ט'גיסט זיך מיט שמן-זית אויף וואָס די וועלט שטייט. דערווייל האָט מען געלאָזט אין אַזייט די הויפּט-פראַגע: אין וואָס פאַרע האָטען דאַרף דער דאָזיקער קאָנגרעס זיין?

קודם-כל האָט שוין די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אויסגערופן דעם קאָנגרעס און צוגעגעבן „פאַרן ווידעראויפבויען פון ארץ-ישראל" פאַרשטייט זיך, אַז אויך די אינציאַטיווע געהערט זיי און אַט האָבן דיזאָזיקע ציוניסטן, וואָס קוקן גאָר דורך זייערע ווייס-בלויע ארץ-ישראל ברילן, שוין געגעבן דעם קאָנגרעס זיין פאָרם און דערמיט צוגענומען דאָס וואָס וואָלט געקאָנט דינען אַלס הויפּט-טעמאַט פאַרן קאָנגרעס: וואוהין צוגיין?

ס'איז זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז דער פּראָלעטאַריאַט קאָן מער אַהער נישט קומען; פאַר אים איז נאָך ארץ-ישראל נישט דאָס איינציקע מיטל, אַז די איינציקע פראַגע זאָל באַשטיין אין: „ווי אַזוי צובויען". די אָרטאָדאָקסיע, וויל אויך נישט קומען צום טיש, וואו די אַמיצעלע נגיד-הבתים זענען די ציוניסטן, די מושלים. דאָס זעלבע איז אויך מיט אַלע אַנדערע בירגערלעכע פּאַרטייען און מ'קאָן שוין האָפן,

*) דאָס דאָזיקע אַרטיקל איז נישט דער פּאָליטישער אויסדרוק פון זשורנאַל, ווייל מיר האָבן בכלל דערמיט נישט צוטון; מיר געבן, אָבער, אָרט פאַר דעם אַרטיקל דורך די אָפּגהערציקייט פון מחבר, וואָס זאָגט אַרויס זיין מיינונג קורץ און אויפריכטיק.

„גאַנץ אַראָפּאַ שפּייזט זיך מיט רעשטלעך, מעלה־גירה׳ט אַלטע, אויסגעדראָשענע באַגריפן, ווי אַ קו. דער עולם האָט זיך שוין אַזוי־פיל אָנגעגעסן מיט דעם אַלטן, ווי אַן אָקס – מיט גראָז". אַזעלכע און ענלעכע אַפאָריזמען זאָלן אַ די היציקע רעדעס זייערע און – זייערע ביכער. דאָס וואָרט, האַלטן ניי, קאָן אַזוי לאַנג ווירקן אויף אונדזערע עמאָציעס – ווי־לאַנג ס׳איז ניי און פריש, ווערט עס אָבער אַלט און אָפּגענוצט, דאַן – איז דערפון געוואָרן אַ שמאַטע. דער זעלבער דאַנטאָ, וואָס האָט געהאַט די זכיה אַזוי לאַנג אינטערעסאַנט צו זיין מיט זיין „געטלעכער קאָמעדיע" — וואַרפט היינט אָן אויף אונדז אַ מרה־שחורה. אַזוי איז עס מיט דער ראָמאַנטיק און ערשט־אַלט־געוואָרענעם רעאַליזם. פאַר וואָס? קודם־כל דערפאַר, וואָס דער אינהאַלט איז אַראָפּ פון דער סצענע. די באַגריפן זענען אַנדערש געוואָרן, אָנגענומען אַן אַנדער טעמפּאָ און רייכער געוואָרן. צוויי־טנס איז יענער פאָרם אָפּגעריבן געוואָרן; מיר האָבן זיך שוין, הייסט עס, צו יענעם פאָרם צוגעוואוינט, אַקוראַט ווי אַ תלין געוויינט זיך צו מיטן טויט און אַ מאַשיניסט – צום רויש פון דער מאַשין, אָדער: ווי אַ יידישער ליטעראַט געוויינט זיך צום דלות און אַ כלל־טוער – צו דער גנבה. כדי צו ווירקן אויף אונדזערע אַטראָפירטע נערוועז דאַרף מען האָבן גאַנץ אַנדערע מיטלען און גאַנץ אַנדערע פאָרמען! – דער קצור פון דער פוטוריסטישער אידעע.

אונדזערע שטאָלערנע מוחות און עלעקטרישע נערוון, וואָס שפּרייטן זיך אויס, ווי אַ דראָטן־נעץ אין אונדזער קוביסטישן קערפּער, זענען אומרויק, ווי די אומרו אַליין. מיר זעען מער נישט קיין פּיאָלעטישע, נאָר – בלוטיקע שקיעות. אָנשטאָט פרילינג־וואָמערלעך ריטשקען זיך ריטשקעלעך פון בלוט מיט אייטער און אָנשטאָט אַ לייכט אָווענט־ווינטל פליט־אום דער צע׳שרפּ׳עטער שגעון, באַפּעפּערט מיט תאווה. – גענוג געבענטשט גאָט! דער געבעכיקער גרינבערג האָט אויף זיך גענומען די הייליקע מיסיע אים צושעלטן מיט טויטע קללות, זיך צורייצן מיט אים, אַז די גאַל זאָל אים פּלאַצן און אַלע אַנדערע שטייען אויך נישט ליידיק: מאַרקיש איז אים מכבד מיט אַ היטל בלוט און ראַוויטש שיקט אויף אים זיינע לידער, ווי קודלעוואַטע הינט. אים דערווידער וועט ער לעבן ניינציק יאָר! – אָט איז דער אינהאַלט פון דעם ניי געשאַפענעם.

מיינען אָבער אונדזערע פוטוריסטן, אַז דערמיט האָבן זיי יוצא געווען?– – –

פועלן, אַז מענטשן זאָל נישט צוליב אומריינקייט אויפגעגעסן ווערן פון באַצילן און נאָר זי וואָלט געקאָנט מאַכן יינגעלייט פאַר פעיקע, ענערגישע און גליקלעכע, אַקוראַט ווי זי נעמט היינט דאָס אַלץ צו מאַכט אירע אָנהענגער פאַר אומגליקלעכע! — איך בין איבערצייגט, אַז יעדער אַגיטאַציע פאַר גומנאַסטיק וואָלט איין קונסטלערס האַנט געוואָרן אַ פּראַקטיק ווערק, וואָס וואָלט טויזנט מאָל מער געווירקט, ווי די לאַנגווייליקע, אויסגעדראָשענע מליצות פון אַ פּראָפעסאָר; יעדער ראָמאַן, ווי אַזוי עמיץ האָט געווינען אַ מיידל, קאַריערע, רום א. אַ. וו. וואָלט זיכער מער אויפגעלעבט, איידער אַ נודנע ווערק פול מיט טעאָריעס וועגן דעם און נאָך אַזעלכע זאַכן, געשריבן דורך אַ קאַליקע, וואָס הויבט נישט אָן צווויסן דעם וועג צום מענטשלעכן האַרץ.

דאָס אַלדינג איז גערעדט דאָ בנוגע דעם בוך, איך וויל אָבער נישט אָפּלאָזן דאָס, אַז דער קונסטלער קאָן לעבעדיק אויך עפּעס טון. איבעריקנס זענען פאַראַן אַזעלכע קונסטלער, וואָס קאָנען אַריינברענגען לעבן אומעטום. ס׳זענען פאַראַן אַזאַלכע מענטשן וואָס האָבן דאָס מיטל אָנגענעם צומאַכן די צייט; ס׳זענען פאַראַן אַזאַלכע מענטשן, וואָס קאָנען וועבן דאָס גליק פון גאָרנישט, אַקוראַט ווי מ׳וועבט היינט דאָס אומגליק פון גאָרנישט.

פאַראַן אַזאַלכע, וואָס טענה׳ן, אַז דאָס לעבן האָט אַזוי געמאַכט. איך וויל אָבער דערמאָנען אין דעם, אַז דאָס לעבן איז זייער עלאַסטיש. איך גלויב, אַז דער זעלבער יינגערמאַן, וואָס פאַלט אַריין אין אַ מרה־שחורה דערפון, וואָס דער הימל זעט אויס, ווי בליי און וואָס דער רעגן איז געגלעכן צו טרערן, — דער זעלבער יינגערמאַן וואָלט גאָר אַריינגעפאַלן אין אַ שמחה דערפון, וואָס די פרות זענען אַראָפּגענומען און וואָס די פעלדער זענען פאַרזייעט. דער זעלבער פאַרשוין, וואָס ענדיקט היינט לעזן אַ בוך, קוקט אָן אַ בילד, הערט שפּילן — און כאָלט־אַנידער אויפן בעט דורכגעגעסן פון מרה־שחורה, — דער זעלבער וואָלט אפשר גאָר זיך דערמאַנט, אַז ער האָט אַ נויטיקן בריף אָוועקצושיקן; אַז מ׳וואָלט באַדאַרפן אָפּפרישן דעם אַנצוג א. אַ. וו. אַ. אַ. וו.

דאַנקען גאָט, האַלט עס נאָך נישט אַזוי שלעכט. דאָס לעבן איז דאָך שטאַרקער פון דער קונסט און די מערהייט הערט גלייכער די שטים פון גליק איידער די שטים פון אומגליק. מיר ווילן נאָר זאָגן, אַז כדי די קונסט זאָל מאַכן ריזן־שריט; בכדי די קונסט זאָל גיין ווייטער, נישט — צוריק, דאַרף זי זיין גלייך מיט דער וויסנשאַפט: ווען פאַרשענערן דאָס לעבן, נישט ערגער מאַכן עס.

געלאַסן אַ פֿורל מיט אַ ברוין
אַט, ווי ראַספּוטין, שלעפּט זיך
גט־צו מעלאַנכאָליש און שטיל,
ט, טראַכט ער, וועט דער גאַנצער
וזן נעכטיקן אין שטאָט, ביי

אַרץ פּענצטערל, ווי אַ בלינד
ין זיך די שטאָט־יאַטקעס, לו־
ר שול, קוקן צו מיר טעמפּ און
ן מיין פּענצטער שטרעקן־אויס
פֿייגן איבער דעם צווייטן און
וואָס איז שוין, אַז אַקעגן מיר
, ווי כטענגעס און קוקט אויף
כט איך, וועל איך שוין לאַנג
איך ליגן נעבן „איר" אויפֿן
און־צונערן זיך צום קראַקעריי
שטאָרבן אין שטאָט, אומגעקומען
ערס טאָכטער איז אַוועק מיט

אין די בלאָמעס, גליין מיין
עקטיוו און עס אין מיר אַריין
מערב, דוכט זיך, איז אַ שטיקל
רויסצולאַכן און ווינקט צו מיר
וועלן מיך אויספּרוּוון, צי איך
בלעס זענען פּלוצלונג לוסטיק

וואָס בינדט דיך סיסטעמאַטיש און נאַרט אַריין דיך אין זיין נעץ,
און ווייס,
אַז יעדער טרויעריקער מאָמענט,
יעדער לעבנס־בטול אַרגומענט,
וואָס וועבט אַרום דיך, ווי אַ שפּין
און זאָגט דיר: „ניין, סע פֿעלט אַ זין" —
דאָס איז אַ גייסטישע באַציל,
וואָס עסט זיך איין אין דיינע לונגען און מאַכט זיי פֿויל,
וואָס עסט אין האַרץ זיך איין און מאַכט עס — הויל.
ווייל עס איז יעדער פֿראַגע שוין אַ קרענק
און יעדער צווייפֿלונג איז אַ שונא פֿונם לעבן,
ווייל ס'פֿרעגט נישט, נאָר סע זוכט, דאָס פֿישעלע אין וואַסער,
דאָס, וואָס ס'האָט דער הייגט אים אָפּגעגעבן.
און יעדער גראָז אין פֿעלד
און יעדער קליינע בריאה אויף גאָרער וועלט —
ווער פֿרעגט דאָס,
„צוואָס?",
ווען נאָר סע קומט נישט אין יעדער אויסוועג אין די נויט
און שטעלט־אַוועק דעם גהעסטן פֿראַגע־צייכן:
דעם טויט..
און וויל דען מער די לונג, ווי ריינע לופֿט,

וועסטו אַלעס, דאָ, אויף אונדזער וועלט
פֿרעגן — — —
און דאָס איז דער וועג, וואָס מאַכט דעם מענטש אָפּהענגיק
פֿון דער צייט,
פֿון אָרט,
פֿון אומשטאַנד
און וואַרפֿט אַרונטער אַלץ אונטער דער אייזן־שווערער ממשלה
פֿון מענטשלעכן פֿאַרשטאַנד.
וואָס האָט די ערד מיט שינעס איינגעוויקלט, ווי רצועות
און טעלעגראַפֿן־נערוון אין איר אויסגעצויגן;
וואָס האָט די שוואַרצע קוילן פֿון איר בויך אַרויסגעשניטן
און איך שטינקענדיק בראשית־בלוט, דעם נאַפֿט — פֿון
איר אַרויסגעצויגן;

אויפֿן שפּיץ דאַך און מיר דוכט
וואוהין גיי איך דאָס — חאַ־חאַ־חאַ
טעלעגראַפֿן־סלופּעס שטייען ווי
זייטן, ווי זיי וואָלטן מיך אָפּג
גרוויקייט מיט אַ רויש, גיבן זיך
בלייבן שטיל. דער בית־עולם פֿון
מיט טעמפּע אויגן, אַקוראַט, ווי אַ
דרייט זיך בלאָנדזשט וואַך. פֿון
די יינגע־סאָסנעס זיך צעראַשקלט
ערגעץ אין אַ קליין שטובל,
שוועל און הינט האָבן זיך צו
אַ לויה — — —
איך האָב באַשלאָסן אַנצושרייבן
ס'האָט זיך געטון אַמאָל אין אַ

און אַבעריקע טאַטעס, באַוואַקסענע און שטילע, ברעננען ברוים און שטויב

און וואו דו קומסט — דער שטילער בית-הקברות איז פאַרצוויטט — —

און ס'איז כלל קיין מורא נישטאָ,
כל זמן דו זעסט אַ מענטש פאַר דיינע אויגן — —
— — — — — — — —
און יעדער פון אונדז קאָן אַ קראַפט זיין אויף זיין ריכטיק אָרט
און יעדער איינער קאָן געהערט זיין,
ווען נאָר ער זוכט דעם וועג, נישט —: באַווייזט אַ פאַרלוירן וואָרט —

V

און אין יעדער האַרץ איז דאָך אַזויפיל ליכט פאַראַן
און אַזוי פיל פרייד,
וואָס איז גרייט
מיטן ערשטן שטראַל אויסצוברעכן, ווי אַ גליק-פאָנטאַן;
און אין יעדנס מאַרך
שלאָפט די ליבע
גרייט אויפצושטיין,
ווי אַ פריש-געבוירענער קוואַל;
שטאַרק און קריסטאַל ריין.
און יעדער מינדסטע פרייד
קאָן דאָך אונדז, ווי די קינדער, פאַרגעסן מאַכן אין אַלע לייד.

— — —

III

ליכטיקע פענצטער אין די הייזער,
העלע פענצטער אין דער נאַכט,
ווי די זיגערישע אויגן:
שמייכלדיק און פול מיט מאַכט.
און איך לויף און טראַכט:
ס'האָט מיין צימער נישט קיין פענצטער
און אין האַרץ — — איז פינצטער — — —

לויפן, גרילצן טעלעפאָרן,
אײַלן מענטשן מאַסן, מאַסן — — —
ווער אַזוי און ווער — אַזוי,
נאָר אַלע, אַלע אין די גאַסן.
און איך טראַכט:
איך בין אויך אַ מאַכט;
ס'האָט אויך די וועלט פאַר מיר איר אָרעם נישט פאַרשלאָסן!

IV

און גרויס, אַ גרויס איז אונדזער וועלט
און אומעטום — סע ליגן פעלדער מײַלן ווייט פאַרשפּרייט,
שטומע פעלדער, בענקסענע מיט מענטשן-שווייס.
און אומעטום — סע שטייען הייזלעך אויסגעבויט
און אומעטום — פאַרוואַלגערט זיך אַן אַלטער תּנ"ך,
און אומעטום — בעטן מענטשן גאָט.
און וואו דו קומסט — סע זיינען מאַמעס קינדער פול מיט ליבע

וואָס דערציילט דער מיסטיקער פון טאַרנאָמיאַסטאַ.

פון אישעיע זינגער.

שטיקלעך פון אַ מיסטיקערס טאָג-בוך, אַן עדות. געפינען פּערקנייטשט אין זיינע הילון-קעשענעס, נאָכן טויט. אסאך בלעטלעך אין מאַנוסקריפּט פעלן, אָדער זענען באַגאָסן מיט טינט און פאַרשמירט מיט בלוטער, דורך וואָס מיר קענען נישט אַלץ געבן. דאָס וויניקע וואָס, אָבער, איך געגעב זיין צוקאָנען דעם ליבן מיסטיקער פון טאַרנאָמיאַסטאַ, עליו-השלום.

I

ששטענדיק, ווי וואָס פאַר אַ געדאַנק איך זאָל נישט האַלטן, טוט איך מיך דערמאָנען אין פיקוויקט גצניאַלישן געדאַנק, ווי אַזוי אַ מענטש גייט אַריין דורך דער טיר און גייט אַרויס דורכן פענצטער. דאָס זעלבע איז יעצט געשען. — ווי לאַנג איך זען דאָ, אַז איך בין געזונט געוועזן! — און יעצט בין איך קראַנק! שפיי מיט פלאַגמאַ, ווי אַקער אוואיילד מיט פאַראַדאָקסן און הוסט אַזוי שרייענדיק, אַז ס'וועט קיינער נישט לייקענען אין מיין ערנסטקייט. — אָט אַזוי, זאָג איך, גייט עס אויף אונדזער וועלט.

אין דרויסן, זאָגט דער קאַלענדאַר, איז חודש מאַרץ און דער שניי איז געלבלעך, ווי אַ צעקוועטשטע ראַנע. קוקט מיט תרעומות אין בלייערנעם הימל אַריין און קריכט אונטער די פיס, ווי אַ גוכס. אין דער זעלבער צייט דרייט זיך אַ מיסטיקער אין טאַרנאָמיאַסטאַ — אָט אַזוי הייסט מיין שטעטל — און ווּסט אויס די לונגען סיסטעמאַטיש. — אין איינעם פון די גרויע טעג וועט מען טראָגן אין טאַרנאָמיאַסטאַ אַ לאַנגע מטה. באַדעקט מיט אַ שוואַרצער טוך. — וווּ דער מיסטיקער פון טאַרנאָמיאַסטאַ האָט זיך געפּאַקט!